

Анотація навчальної дисципліни «Екосозологія»

1. Мета – засвоєння положень і матеріалу дисципліни, набуття методичних, практичних навичок у сфері охорони природи, збереження біотичного, ландшафтного різноманіття, екомережі. Отримані знання сприятимуть у підготовці, виконанні науково-дослідних робіт, умінню аналізувати найбільш визначні наукові досягнення екології та у висвітленні методико-організаційних засад дисертаційного пошуку, орієнтації у прийнятті рішень, обґрунтуванні висновків результатів експериментів, аналітиці процесів наукового дослідження.

2. Місце навчальної дисципліни у програмі підготовки фахівців даного напрямку підготовки (спеціальності). Дисципліна «Екосозологія» дозволяє набутти аспірантам додаткових фахових компетенцій, опанувати цикл тем лекцій, практичних робіт і самостійного опрацювання у сфері охорони навколишнього природного середовища, збереження біорізноманіття, функціонування екомережі тощо. Поглиблена фахова підготовка тісно пов'язана з фундаментальними, профільними природничими науками: «Біологія», «Біофізика», «Ґрунтознавство», «Гідрологія», «Метеорологія та кліматологія», «Загальна екологія», «Ландшафтна екологія», «Екологічна безпека», «Заповідна справа», «Моніторинг довкілля» ін.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Методологія, практика охорони природи;
2. Збереження ландшафтів, біорізноманіття.

3. Основними завданнями, що повинні бути вирішені в процесі навчання, є ознайомлення аспірантів із діючими методиками наукових досліджень та оволодіння шляхами їх практичного використання при дослідженні та вирішенні екологічних проблем, задач.

Вирішення основних завдань полягають у: – вирішенні теоретичних питань, які пов'язані з проблемою дослідження (введення до наукового обігу нових понять, розкриття їх сутності і змісту; розроблення нових критеріїв і показників; розроблення принципів, умов і факторів застосування окремих методик і методів); – виявленні, уточненні, поглибленні, методологічному обґрунтуванні суттєвості, природи, структури об'єкта, що вивчається; виявленні тенденцій і закономірностей процесів; аналізі реального стану предмета дослідження, динаміки, внутрішніх протиріч розвитку; – виявленні шляхів та засобів удосконалення явища, процесу, що досліджується (практичні аспекти роботи); обґрунтуванні системи заходів, необхідних для вирішення прикладних завдань; – експериментальній перевірці розроблених пропозицій щодо розв'язання проблеми, підготовці методичних рекомендацій для їх використання на практиці.

4. Очікувані результати

Згідно з вимогами навчальної (освітньо-професійної) програми аспіранти, здобувачі наукового ступеня повинні:

знати:

- мету, зміст, завдання екосозології та етапи її розвитку;
- елементи науки та пріоритетні напрямки екологічних досліджень;
- форми, методи та етапи наукового дослідження, а також концепції та основні принципи науки;
- наукові методи пізнання, пізнавальні засоби і прийомів дослідження;
- методологію наукового пізнання, функцію, мету та технологію проведення наукових досліджень;
- новітні методи та технології обробки та представлення інформації;
- поглиблені знання природничих та професійно-орієнтованих дисциплін;
- основи природоохоронного законодавства, принципів й основних правил наукової роботи згідно ДСТУ ISO, чинних вимог відповідних міністерств, відомств, науково-

дослідних, навчальних установ;

- технічні, нормативно-законодавчі, організаційно-управлінські засади з охорони навколишнього природного середовища, біорізноманіття;
- закономірності взаємодії суспільства і природи, принципи сталого (збалансованого) розвитку;
- спеціалізовані екологічні дисципліни, фахову літературу, існуючі інформаційно-пошукові системи, бази даних;
- концепції, теорії екосоціології, практичні методи екосоціології;
- матеріали професійно-орієнтованих соціально-економічних, математичних та природничих наук, сучасної аналітики, контролю і прогнозу;
- положення і вимоги законодавчо-нормативних документів та специфіку виробничої, науково-дослідної діяльності.

вміти:

- оцінювати екологічні проблеми охорони довкілля;
- систематизувати і узагальнювати інформацію заповідної справи;
- розв'язувати задачі щодо екологічних проблем збереження біоти;
- аргументувати заходи охорони природи;
- збирати та аналізувати наукову інформацію;
- створювати комп'ютерні бази даних та використовувати їх у різноманітних екологічних дослідженнях;
- оформляти одержані результати у формі звіту, науково-дослідної роботи, статті тощо;
- розробляти заходи, спрямовані на впровадження отриманих результатів у практику;
- проводити аналіз, синтез, творче осмислення, оцінювання та систематизацію різноманітних інформаційних, статистичних джерел;
- представляти результати комплексних екологічних досліджень у вигляді наукових звітів і презентацій, застосовуючи сучасні картографічні та графічні методи;
- оформлювати заявки на регіональні, національні та закордонні гранти та тендерну документацію на професійні науково-дослідні проекти, забезпечувати їх підтримку та проходження;
- здійснювати пошук новітніх техніко-технологічних й організаційних рішень, спрямованих на впровадження у виробництво перспективних природоохоронних розробок;
- здійснювати координацію наукових проектів міжнародного співробітництва в галузі екології, охорони довкілля, оптимізації природокористування;
- використовуючи експертні оцінки, результати вимірювань і розрахунків, здійснювати інтерпретацію отриманих даних для їх представлення державним природоохоронним установам, органам влади, громадськості тощо;
- аналізувати напрямки вдосконалення існуючих природоохоронних технологій та обладнання для підвищення їх ефективності;
- оцінювати і аналізувати вплив різних чинників на екосистеми;
- проводити аналіз нормативно-правової бази у сфері охорони довкілля і збереження ландшафтів, біорізноманіття.

Сформовані компетентності;

- Навички визначення наукової, прикладної проблеми (задачі) природоохоронного спрямування;
- Уміння опрацювання публікацій, результатів досліджень, винаходів для аналізу та організації проведення власних наукових пошуків;
- Досвід підготовки рефератів за науковою, технічною, методологічною, навчально-методичною, статистично-довідковою інформацією;
- Уміння формулювати тему дослідження, визначати об'єкт, предмет, мету, завдання наукового дослідження;
- Набуття знань щодо опрацювання результатів досліджень, практичного досвіду публікування матеріалів і обґрунтування висновків.

5. Короткий зміст навчальної дисципліни.

Змістовний модуль 1.

Методологія, практика охорони природи

Тема 1. Онтологія охорони природи; Тема 2. Теорія і методологія екосозології; Тема 3. Охорона надр і земель, вод; Тема 4. Охорона лісів. Агролісомеліорація. Природоохоронні аспекти лісової галузі, садово-паркового господарства; Тема 5. Охорона повітря. Регламентування викидів у атмосферу. Методи очистки повітря; Тема 6. Використання і відтворення біоти.

Змістовний модуль 2.

Збереження ландшафтів, біорізноманіття

Тема 7. Охорона рослин і тварин. Природоохоронний рух. Історія та наукові напрями охорони довкілля; Тема 8. Заповідна справа і природно-заповідний фонд. Система категорій природно-заповідного фонду; Тема 9. Формування і менеджмент екомережі. Методологія обґрунтування схем екомережі; Тема 10. Червона, Зелена книги України. Принципи і критерії охорони біоти; Тема 11. Природоохоронні території. Теоретичні засади збереження цінних територій та земель; Тема 12. Реабілітація, рекультивація екосистем. Теоретичні та практичні основи відтворення природних ресурсів; Тема 13. Міжнародні природоохоронні конвенції. Нормативно-правові основи охорони природи, міжнародні угоди.

6. Назва структурного підрозділу та викладацький склад, який буде забезпечувати викладання дисципліни.

Відділ охорони ландшафтів, збереження біорізноманіття і природозаповідання
Лектор: зав. в-лу, д-р біол. наук, проф. В.В. Коніщук

7. Обсяги навчального навантаження та терміни викладання курсу.

На вивчення дисципліни відводиться 90 годин (3 кредити ECTS), з яких: лекційних – 10 год., практичних – 10 год., самостійної роботи аспірантів – 70 год.

8. Система оцінювання:

Поточний контроль: оцінювання виконання завдань на практичних заняттях, оцінювання 2-х модульних контрольних робіт (рефератів), виконання самостійної роботи.

Форма контролю знань – залік у I семестрі.

9. Основні інформаційні джерела до вивчення дисципліни.

Рекомендована література

Базова:

1. Азимов А. Краткая история биологии. – М.: Мир, 1967. – 176 с.
2. Алексеев В.П. Становление человечества. – М.: Политиздат, 1984. – 462 с.
3. Анучин Д.Н. Охрана памятников природы. – М., 1914. – 60 с.
4. Арманд Д.Л. Наука о ландшафте. – М., 1975. – 287 с.
5. Бигон М., Харпер Дж., Таунсенд К. Экология. Особи, популяции и сообщества. Том 1. М.: Мир, 1989. – 667 с.
6. Бигон М., Харпер Дж., Таунсенд К. Экология. Особи, популяции и сообщества. Том 2. М.: Мир, 1989. – 477 с.
7. Биологический энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энцикл., 1986. – 300 с.
8. Воронков Н.А. Экология общая, социальная, прикладная. М.: Агар, 1999. – 424 с.
9. Воронцов А.И., Щитинский Е.А., Никодимов И.Д. Охрана природы. – М.: Агропромиздат, 1989. – 303 с.
10. Гальперин М.В. Экологические основы природопользования. Учебник. – М.: ФОРУМ: ИНФРА-М, 2003. – 256 с.

11. Гайнріх Д., Гергт М. Екологія: dvt-Atlas: пер. з 4-го нім. вид. / наук. ред. пер. В.В. Серебряков. – К.: Знання-Прес, 2001. – 287 с.
12. Голубець М.А. Від біосфери до соціосфери. – Львів: Поллі, 1997. – 256 с.
13. Горелов А.А. Экология. – М.: Юрайт-М, 2001. – 312 с.
14. Гребенщиков О.С. Геоботанический словарь. – М.: Наука, 1965. – 228 с.
15. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи. – Рівне: РДТУ, 2000. – 239 с.
16. Грин Н., Стоут У., Тейлор Л. Биология: В 3 т. – М.: Мир, 1990.
17. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології. – К.: Либідь, 1993. – 200 с.
18. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Л., 1974. – 31 с.
19. Даждо Р. Основы экологии. – М.: Прогресс, 1975. – 415 с.
20. Джигерей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища. – К.: Знання, 2002. – 203 с.
21. Довідник з біології // за ред. К.М. Ситника. К.: Наукова думка, 2003. – 780 с.
22. Злобін Ю.А., Кочубей Н.В. Загальна екологія. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 416 с.
23. Израэль Ю.А. Мониторинг и стратегия защиты природы. – М.: Наука, 1991. – 427 с.
24. Корсак К.В., Плахотнік О.В. Основы экологии. – К.: МАУП, 2002. – 296 с.
25. Кучерявий В.П. Екологія. – Львів: Світ, 2000. – 500 с.
26. Мусієнко М.М., Серебряков В.В., Брайон О.В. Екологія. Охорона природи: Словник-довідник. – К.: «Знання», 2002. – 550 с.
27. Одум Ю. Экология. Том 1. М.: Мир, 1986. – 328 с.
28. Одум Ю. Экология. Том 2. М.: Мир, 1986. – 376 с.
29. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила принципы и гипотезы). М., 1994. – 367 с.
30. Солодкий В.Д., Рибак І.П., Шутак Г.Д. та ін. Заповідна справа та збереження біорізноманіття: Навчальний посібник. – Харків: НТУ «ХПИ» - Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – 320 с.
31. Формування регіональних схем екомережі (методичні рекомендації) / За ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонко. – Київ: Фітосоціоцентр, 2004. – 71 с.

Додаткова:

32. Аверін В., Гомон Ю., Яната О., 1928. Матеріали охорони природи на Україні, Харків.
33. Агроєкологічний моніторинг та паспортизація сільськогосподарських земель / за ред. В.П. Патики. – К., 2002. – 296 с.
34. Агроєкологія / Смаглій О.Ф., Кардашов А.Т., Литвак П.В. та ін. – К.: Вища освіта, 2006. – 671 с.
35. Андрієнко Т.Л., Онищенко В.А., Прядко О.І., Панченко С.М., Арап Р.Я., Коніщук В.В., Лукаш О.В., Карпенко Ю.О., Вірченко В.М., Черноус О.П. Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. – 316 с.
36. Арманд Д.Л. (ред.) Региональные системы противозерозионных мероприятий. – М.: Мысль, 1972. – 544 с.
37. Беспаятнов Г.П., Кротов Г.П. Предельно допустимые концентрации веществ в окружающей среде. – Л.: Химия, 1985. – 528 с.
38. Биология: Биографический справочник. – К.: Наукова думка, 1984. – 816 с.
39. Биологическая продуктивность травяных экосистем. Географические закономерности и экологические особенности / Титлянова А.А., Базилевич Н.И., Снытко В.А. и др. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1988. – 134 с.
40. Білявський Г.О. та ін. Основи екології: Підручник / Г.О. Білявський, Р.С. Фурдуй, І.Ю. Костіков. – К.: Либідь, 2004. – 408 с.
41. Бойко А.Л. Экология вирусом растений. – К.: Выща шк., 1990. – 200 с.
42. Бойчук Ю.Д., Солощенко Е.М., Бугай О.В. Екологія і охорона навколишнього середовища. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 284 с.
43. Борейко В.Е. Этика и практика охраны биоразнообразия. – К.: Логос, 2008. – 360 с.

44. Бородин И.П. Охрана памятников природы. – СПб, 1914.
45. Будыко М.И. Глобальная экология. – М.: Мысль, 1977. – 327 с.
46. Вальтер Г. Общая геоботаника / пер. с нем. – М., 1982. – 264 с.
47. Вернадский В.И. Биосфера и ноосфера. – М.: Мысль, 1989. – 237 с.
48. Вернадский В.И. Химическое строение биосферы Земли и ее окружения. М., 1965. – 374 с.
49. Введение в экологию и природопользование: учеб. Пособие / Г.А. Воронов; Перм. ун-т. – Пермь, 2006. – 133 с.
50. Владимиров А.М., Ляхин Ю.И. Охрана окружающей среды. – Л.: Гидрометиздат, 1991, 293 с.
51. Войцицкий В.М. Радиобіологія. – К.: Либідь, 1990. – 72 с.
52. Воронов А.Г. Биогеография с основами экологии. М., 1987. – 264 с.
53. Гербельский Л.В. Введение в медицинскую экологию. – Днепропетровск: Полиграфист, 1996. – 200 с.
54. Гиляров А. М. Популяционная экология: Учеб. пособие. М.: МГУ, 1990. – 191 с.
55. Глазовская М.А. Геохимические основы типологии и методика исследований природных ландшафтов. – М., 1964. – 230 с.
56. Голованов Л.В. Созвучье полное в природе. – М.: Мысль, 1977. – 175 с.
57. Дарвин Ч. Происхождение видов путем естественного отбора. – М.: Просвещение, 1987. – 384 с.
58. Довідник міжнародних стандартів для органічного агровиробництва / За ред. Капштика М.В., Котирло О.О. – К.: СПД Горобець Г.С., 2007. – 356 с.
59. Докучаев В.В. К изучению о зонах природы. Соч. Т. 6. М., 1951. С. 398-414.
60. Дылис Н.В. Программа и методика биогеоценологических исследований. – М.: Наука, 1974. – 404 с.
61. Дылис Н.В. Основы биогеоценологии. – М., 1978. – 152 с.
62. Екологічна енциклопедія: у трьох томах / Редколегія: А.В. Толстоухов (гол. ред.) та ін. – Київ, ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2007. – Т.1. – 432 с., Т.2. – 416 с., 2008. – Т.3. – 472 с.
63. Екологічне право / За ред. В.І. Андрейцева. – К.: Істина, 2001. – 544 с.
64. Екологічне управління / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський, В.М. Навроцький, В.В. Гетьман. – К.: Либідь, 2004. – 432 с.
65. Екологічний атлас України. – К.: «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. – 104 с.
66. Екологічний аудит / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький. – К.: Вища школа, 2000. – 344 с.
67. Емельянов И.Г. Разнообразие и устойчивость биосистем / Успехи современной биологии. – 1994. – Т. 114. – Вып. 3.
68. Зелена книга України / під ред. Я.П. Дідуха. – К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
69. Злобин Ю.А. Основы экологии: Пidrучник. – К.: Лібра, 1998. – 248 с.
70. Злобин Ю.А. Принципы и методы изучения ценологических популяций растений. – Казань, 1989. – 147 с.
71. История биологии. От древнейших времен до начала XX века / Под ред. С.Р. Микулинского. – М.: Наука, 1972. – 564 с.
72. История биологии. С начала XX века до наших дней / Под ред. Л.Я. Бляхера. – М.: Наука, 1975. – 660 с.
73. Камшилов М.М. Эволюция биосферы. – М.: Наука, 1972. – 254 с.
74. Кисельов М.М., Канак Ф.М. Національне буття серед екологічних реалій. – Київ: Тандем, 2000. – 370 с.
75. Кожевников Г.А. Международная охрана природы. – М., 1914. – 100 с.
76. Колесников С.И. Экология. – М.: ИТК «Дашков и К»; Ростов на Бону: Наука-Пресс, 2006. – 384 с.
77. Комплексний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2005. – 96 с.

78. Коробкин В.И., Передельский Л.В. Экология. Изд. 12-е, доп. и перераб. – Ростов на Дону: Феникс, 2007. – 602 с.
79. Костильов О.В., Романенко О.В. Біологія та екологія автотрофних організмів. – Київ: Фітосоціоцентр, 1999. – 192 с.
80. Кривошеин Д.А. и др. Экология и безопасность жизнедеятельности. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 447 с.
81. Кучеренко М.С., Бабенюк Ю.Д., Васильев О.М. та ін. Біохімія. – Київ: Либідь, 1995. – 200 с.
82. Лабораторний та польовий практикум з екології / Бейко І.В., Боголюбов В.М., Вишенська І.Г., Вишневіська Г.В., Дідух Я.П., Замостян В.П., Ісаєв С.Д., Карпенко В.І., Лаврик В.І., Посудін Ю.І. – Київ: Фітосоціоцентр, 2000. – 216 с.
83. Лавренко Є.М. Охорона природи на Україні // Вісник природознавства, №3-4, 1927.
84. Ландшафтна екологія / В.І. Придатко, Г.О. Коломицев, Р.І. Бурда, С.М. Чумаченко. – Київ: НАУ, 2008. – 174 с.
85. Лесная энциклопедия: в 2-х томах, гл. ред. Воробьев Г.И. и др. – М.: Сов. Энцикл., Т.1 – 1985. – 563 с., Т. 2 – 1986. – 631 с.
86. Маврищев В. В. Основы экологии: учебник / В.В. Маврищев. – 3-е изд., испр. и доп. – Минск: Выш. шк., 2007. – 447 с.
87. Майр Э. Популяция, виды и эволюция. – М.: Мир, 1974. – 460 с.
88. Менеджмент охоронних лісів України / під ред. Шеляга-Сосонка Ю.Р. – К.: Фітосоціоцентр, 2003. – 299 с.
89. Мильков Ф.Н. Общее землеведение. – М.: Высшая школа, 1990. – 335 с.
90. Мороз С.А. Історія біосфери Землі. Кн. 1. – К.: Заповіт, 1996. – 440 с.
91. Мороз С.А. Історія біосфери Землі. Кн. 2. – К.: Заповіт, 1996. – 422 с.
92. Мухин Ю.П. и др. Environmental Terminology. Терминологический словарь. Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2004. – 72 с.
93. Назарук М.М., Сенчина Б.В. Практикум із основ екології та соціоекології. – Львів: Афіша, 2000. – 116 с.
94. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Лісостепу України / редкол.: М.В. Зубець (голова) та ін. – К.: Аграрна наука, 2010. – 980 с.
95. Наумова Л.Г., Миркин Б.М. Основы общей экологии. – Москва, Логос, 2003. – 200 с.
96. Національна екологічна політика України: оцінка і стратегія розвитку / ПРООН/ГЕФ, Київ, 2008. – 184 с.
97. Одум Ю.. Экология. М.: Мир, 1975. – 741 с.
98. Опарин А.И. Жизнь, ее природа, происхождение и развитие. – М.: АН СССР, 1960. – 192 с.
99. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.Н., Прокудин Ю.Н. и др. – 2 изд. стереот. Киев: Фитосоциоцентр, 1999. – 548 с.
100. Основы лісової радіоекології / Ред. кол. М.М. Калетник, І.М. Патлай, ін. – Київ: Держкомлісгосп, 1999. – 255 с.
101. Основы альгосозологии / отв. ред. Н.В. Кондратьева, П.М. Царенко. – Киев, 2008. – 480 с.
102. Основы сельськохозяйственной радиологии / Б.С. Пристер, Н.А. Лоцилов, О.Ф. Немец, В.А. Поярков. – К.: Урожай, 1991. – 472 с.
103. Охорона природи. Загально географічні основи / В.С. Медина. – К.: Вища школа, 1977. – 192 с.
104. Патица В.П., Омелянець Т.Г., Гриник І.В., Петриненко В.Ф. Екологія мікроорганізмів. – Київ: «Основа», 2007. – 192 с.
105. Перельман А.И. Геохимия ландшафта. – М., 1975. – 341 с.
106. Підоплічко І.Г. Охорона природи на Україні. – К., 1958. – 56 с.
107. Підоплічко І.Г., Ющенко О.К. Заповідні скарби. – К.: Рад. шк., 1976. – 140 с.
108. Пианка Э. Эволюционная экология. – М., Мир, 1981. – 400 с.

109. Подобедов Н.С. Природные ресурсы Земли и охрана окружающей среды. – М.: «Недра», 1985. – 340 с.
110. Полищук Ю.М. Общая экология. Учебное пособие. Ханты-Мансийск, РИЦ ЮГУ. – 2004. – 206 с.
111. Почвоведение с основами геоботаники / Л.П. Груздева, А.А. Яскин, В.В. Тимофеев и др. – М.: Агропромиздат, 1991. – 448 с.
112. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. – К.: ТОВ «Центр екологічної освіти та інформації», 2009. – 332 с.
113. Присный А.В. Экология популяций и рациональное природопользование. Белгород: Изд-во БГУ, 1998. – 92 с.
114. Пузанов И.И., Гольд Т.М. Выдающийся натуралист И.К. Пачоский. – М.: Наука, 1965. – 88 с.
115. Работнов Т.А. Фитоценология. – М., 1983. – 296 с.
116. Радиобиологический справочник / В.А. Бударков, В.А. Киршин, А.Е. Антоненко. – Минск: Ураджай, 1992. – 336 с.
117. Реймерс Н.Ф. Азбука природы (микроэнциклопедия биосферы). – М.: Знание, 1980. – 208 с.
118. Реймерс Н.Ф. Природопользование. – М.: Мысль, 1990. – 638 с.
119. Реймерс Н.Ф., Штильмарк Ф.Р. Особо охраняемые природные территории. – М.: Мысль, 1978. – 200 с.
120. Рекус И.Г., Шорина О.С. Основы экологии и рационального природопользования. Учебное пособие. М.: Изд-во МГУП, 2001. – 146 с.
121. Риклефс Р. Основы общей экологии / пер. с англ. М., 1979. – 424 с.
122. Розанов С.И. Общая экология. – СПб.: Лань, 2001. – 288 с.
123. Розбудова екомережі України / під ред. Ю.Р. Шеляга-Сосонка. – К., 1999. – 127 с.
124. Салтыков А.В. Биоэкология. Издательство: УлГТУ, 2000. – 88 с.
125. Северцов А.Н. Основы теории эволюции. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1987. – 320 с.
126. Сергейчик С.А. Экология. Минск: БГЭУ, 2009. – 505 с.
127. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації / під ред. Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2001. – 60 с.
128. Словарь деятелей охраны природы / В.Е. Борейко. – К.: КЭКЦ, 2001. – 524 с.
129. Словник-довідник з агроекології / За ред. О.І. Фурдичка. – К.: Основа, 2007. – 272 с.
130. Смит Дж. М. Модели в экологии. – М.: Мир, 1975. – 200 с.
131. Сочава В.Б. Введение в учение о геосистемах. – Новосибирск, 1978. – 180 с.
132. Станюкович К.П., Колесников С.М., Московкин В.М. Проблемы теории пространства, времени и материи. – М.: Атомиздат, 1968. – 176 с.
133. Степановских А.С. Экология. Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 703 с.
134. Стойко С. Заповідники та пам'ятки природи Українських Карпат. – Львів: ЛДУ, 1966. – 130 с.
135. Стороженко В.Г. Устойчивые лесные сообщества. Теория и эксперимент. – Тула: Гриф и К., 2007 – 192 с.
136. Сытник К.М., Брайон А.В., Гордецкий А.В. Биосфера. Экология, охрана природы. – Киев: Наук. думка, 1987. – 523 с.
137. Сытник К.М., Брайон А.В., Гордецкий А.В. Словарь-справочник по экологии. – Киев: Наук. думка, 1994. – 666 с.
138. Сукачев В.Н. Основы лесной биогеоценологии. – М.: Наука, 1964. – 200 с.
139. Талиев В.И. Охраняйте природу. – Харьков, 1914. – 21 с.
140. Титлянова А.А. и др. Сукцессии и биологический круговорот. Титлянова А.А., Афанасьев Н.А., Наумова Н.Б. и др. Новосибирск: «Наука», 1993. – 157 с.
141. Толоконцева Н.А., Филова В.А. Основы общей токсикологии. – Л.: «Медицина», 1976. – 304 с.
142. Троян П. Факториальная экология. – Киев: ВШ, 1985. – 200 с.

143. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблема. – Львів: Видав, центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.
144. Тягунов Г.В., Ярошенко Ю.Г. Екологія. – М.: Логос, 2005. – 504 с.
145. Уиттекер Р. Сообщества и экосистемы. – М.: Прогресс, 1980. – 150 с.
146. Федоров В.Д., Гильманов Т.Г. Экология. Изд. Московского унив., 1980. – 465 с.
147. Федорова А.И., Никольская А.Н. Практикум по экологии и охране окружающей среды. М., 2001. – 288 с.
148. Фурдичко О.І., Славов В.П., Войцицький А.П. Нормування антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище. – К.: «Основа», 2008. – 360 с.
149. Хатт Ф. Генетика животных. – М.: Колос, 1969. – 444 с.
150. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
151. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.
152. Шварц С.С. Экология и эволюция. – М.: Знание, 1974. – 64 с.
153. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Гродзинский М.Д., Романенко В.Д. Концепция, методы и критерии создания экосети Украины. – Киев: Фитосоцицентр, 2004. – 144 с.
154. Шмальгаузен И.И. Факторы эволюции (теория стабилизирующего отбора). – Л.: Наука, 1968. – 452 с.
155. Экология / под ред. Денисова В.В. – М.: ИКЦ «Март», 2006. – 768 с.
156. Экологический энциклопедический словарь / И.И. Дедю. – Кишенев: Гл. ред. МСЭ. – 408 с.
157. Элтон Ч. Экология животных. – М.; Л., 1934. – 200 с.
158. Якубенко Б.Є., Попович С.Ю., Григорюк І.П., Мельничук М.Д. Геоботаніка: тлумачний словник. Навчальний посібник. – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – 420 с.
159. Яблоков А.В. Популяционная биология. – М.: Высш. шк., 1987. – 302 с.
160. Яцик А.В. Екологічна ситуація в Україні і шляхи її поліпшення. – К.: Оріони, 2003. – 84 с.
161. Ainsworth and Bisby's Dictionary of the Fungi / P.M. Kirk, P.F. Cannon, J. C. David, J. A. Stalpers. – 9 th ed. – Wallingford: CAB International, 2001. – 655 p.
162. Dołęga Jozef M. Sozologia systemowa – dyscyplina naukowa XXI wieku // Problemy ekorozwoju, 2006, vol. 1 №2, s. 11-23.
163. Goetel W. Sozologia – nauka o ochronie przyrody i jej zasobow, KA 21/1972, 1//31-38.
164. Guidelines for the development of the Pan-European Ecological Network. Adopted by the Council for the Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy. 1999. – 86 p.
165. Michajłow W. Sozologia ta problemy środowiska życia człowieka, Warszawa, 1975.
166. Plachter H. Naturschutz. – Stuttgart: G. Fisher, 1991. – 200 p.
167. Ricklefs R.E. Ecology. New York. F & C, 1990. – 520 p.
168. Rockwood Larry L., Young Linda, Serruys W. Patrick. Introduction to Population Ecology. – Wiley Blackwell, 2006. – 352 p.